

VII. A nemzeti ellenálló képesség – a Vbö. V. fejezete

1. Bevezetés – az ellenálló képesség fogalma

Az ellenálló képesség (reziliencia) fogalma eredetileg az ökológia tudományából ered, ahol egy ökoszisztéma változásokra adott reagáló, illetve fennmaradási képességét értették alatta. A koncepció gyorsan elterjedt más komplex együttthatásokat kutató tudományterületeken is. Ma már különböző megfigyelési szinteken (egyéni, közösségi, állami, államok feletti) és számos tudományterületen alkalmazzák a pszichológiától, a közgazdaságtanig és a menedzsmenttanulmányokig, idővel pedig a biztonságpolitika-tudomány területén is elterjedt a fogalom használata. Az elterjedés napjainkra olyan mértéket öltött, hogy talán nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a biztonságpolitikai gondolkodás egyik alaptézisévé vált. A biztonságpolitikában reziliencia alatt elsősorban az államok, a társadalmak felkészültségét és „ellenálló képességét” (társadalmi reziliencia) értjük a különböző fenyegetésekkel szemben. Tehát egyfajta adaptációs képességről beszélünk.

A társadalmi reziliencia azért kiemelten fontos a biztonságpolitika számára, mert szakértők szerint egyfajta elrettentő erőt képviselhet a hibrid hadviseléssel szemben. Egy ország elleni támadás megállítható pusztán azzal, hogy a megtámadott ország fejlett ellenálló képességgel rendelkezik. Mivel a hibrid hadviselés egyik alapeleme a másik ország társadalmi és politikai rendjének az aláásása, ezért a magas szintű társadalmi reziliencia esetén a támadás eleve bukásra lehet ítélve. Így a magas fokú ellenálló képesség eredménye az, hogy az adott ország meggyőzi lehetséges támadóit arról, hogy társadalma elég erős és összetartó ahhoz, hogy bármilyen hibrid típusú támadást elhárítson. Egy racionálisan gondolkodó és fejlett társadalom, amely bízik politikai és gazdasági rendszerének a stabilitásában és igazságosságában, nehezen mobilizálható saját kormánya ellen, és így az ellenséges propaganda és a dezinformációk süket fülekre fognak találni.¹

Az ellenálló képességnek nincs általánosan elfogadott definíciója, illetve nem rendelkezünk egységes mérési eszközzel a reziliencia állapotának és mértékének a méréséhez. Mindazonáltal a nagyobb nemzetközi szervezetek, illetve az egyes országok jellemzően megalkották az ellenálló képességre vonatkozó elveiket, esetlegesen hivatalos definíciókat, amelyek az egyedi sajátosságaik mellett megegyeznek abban, hogy a reziliencia az egész társadalom védekezőképességének fokozását magában foglalja. Ezek közül kiemelendő a NATO rezilienciafelfogása, amely szerint az ellenálló képesség egy sajátos, kétkomponensű feladatrendszerként értelmezhető, mégpedig a polgári felkészültség (*civil preparedness*) és a katonai képességek kombinációjaként. A reziliencia megteremtése, fenntartása, erősítése elsősorban nemzeti felelősség, de az egyes tagállamok ellenálló

¹ JERMALAVIČIUS 2018.

képességének a növelése csökkenti a NATO mint egész sebezhetőségét is,² ezért elengedhetetlen az egyes tagállamok tevékenységének szövetségi szintű összehangolása. Ennek megfelelően a NATO – mintegy hozzáadott értéként – szövetségi szintű felelősséggént is értelmezi az ellenálló képesség erősítését, fejlesztését. E cél elérése érdekében elengedhetetlennek tartja a civil szféra erősítését, valamint annak egyre intenzívebb bekapcsolását a katonai műveletek támogatásába.³

A tagállami összhang megteremtése érdekében a Szövetség elfogadta az ellenálló képesség hét alapkövetelményét,⁴ valamint a polgári felkészültség főbb irányvonalait, ezzel megadva azon területeket, amelyek elengedhetetlenek az ellenálló képesség meg erősítéséhez.⁵

2. Az ellenálló képesség nemzetközi trendjei

A NATO követelményeihez történő igazodást természetesen befolyásolja az egyes országok eltérő alkotmányos, jogi, társadalmi, gazdasági, kulturális háttere és adottságai, így az alapkövetelmények ezen eltérő nemzeti keretek által determináltan valósulhatnak meg a gyakorlatban. E folyamat során azonban fokozatosan kikristályosodnak azon trendek, tendenciák, amelyek többé-kevésbé elfogadottak minden tagállam részéről, esetleg a megvalósítás módjában mutatkozik eltérés a nemzeti sajátosságoknak megfelelően. A jelen fejezetben – terjedelmi korlátok miatt – a védelmi és biztonsági igazgatás szempontjából leginkább releváns két trend bemutatására szorítkozunk, amelyek legjobban érzékeltetik az ellenálló képesség összkormányzati jellegű összefüggéseit.

2.1. Az egész társadalom bevonása a védelembe

Abban szinte teljes az egyetértés, hogy a korábban is szorgalmazott összkormányzati megközelítés (*whole of government approach*), valamint az ehhez fűződő intézmények közötti együttműködés (*interagency cooperation*) már nem elégségesek a hibrid fenyegetések elleni védekezéshez, tovább kell szélesíteni az együttműködést, kiterjesztve

² A műveletek során a katonai szállítások, a műholdas kommunikáció és a befogadó nemzeti támogatás feladatait jelentős mértékben polgári, kereskedelmi forrásokból biztosítják.

³ NATO 2016.

⁴ A hét alapkövetelmény:

- a kormányzat folyamatos működőképességének fenntartása;
- a folyamatos közüzemi szolgáltatások és energiaellátás fenntartása;
- a lakosság koordinálatlan tömeges mozgásának kezelése;
- az alapvető élelmiszerekkel és ivóvízzel való ellátás folyamatos biztosítása;
- tömeges sérülések ellátása;
- a nemzeti média- és elektronikus hírközlés, az informatikai hálózat folyamatos szolgáltatásának a fenntartása;
- a közlekedési és szállítási infrastruktúra folyamatos üzemeltetésének a biztosítása.

⁵ NATO [é. n.].

az egész társadalomra (*whole of society approach*). Ennek egyik fontos indoka, hogy sok esetben az állam nem rendelkezik elégséges erőforrásokkal, személyzettel, szakértelemmel a számos spektrumban jelentkező támadások, fenyegetések elhárításához.

Jól példázza mindezt a 2008-ban Oroszország és Georgia között kirobbant háború, ahol bebizonyosodott, hogy a georgiai állami szervek rendkívül korlátozott mértékben rendelkeztek kibervédelmi eszközökkel. Mind az állami, mind a magánszférát gyorsan maguk alá temették a kibertámadások, így azonnal külföldi segítséget kellett kérni. Ellenpéldaként említhető ugyanakkor Észtország, amely – tanulva az őt ért átfogó kibertámadás tapasztalataiból – kibervédelmi önkéntes erőket állított fel. Ezek félkatonai elven szerveződnek, az államanyuk tagjai katonai rendfokozatokat viselnek, és közvetlenül be vannak csatornázva a hadsereghez, így válsághelyzet esetén ezt az egységet gyorsan mozgósítani lehet. Bármelyik észt állampolgár kérheti felvételét ebbe a szervezetbe, feltéve, ha rendelkezik valamilyen szintű informatikai előképzettséggel. Az észték ezt egyfajta fórumnak is tekintik, ahol a magán- és az állami szféra kicserélheti tapasztalatait.⁶

A helyi lakosság támogatásának megnyerése érdekében a litván védelmi minisztérium 2015 januárjában olyan útmutatót kezdett kiosztani, amely a civil lakosságot látta el instrukciókkal arra az esetre, ha orosz hibrid támadás érné Litvániát. Ebben 198-féle különböző ellenállási technikát mutatnak be, valamint a minél eredményesebb ellenállás erősítése céljából a litvánok gyakorlatokat is tartanak, amelyeken pontosabban megértetik a lakossággal, hogy mi a feladatuk válsághelyzetben.⁷

A társadalom lehető legszélesebb körét felölelő szisztéma kialakításában a skandináv országok figyelemre méltó eredményeket értek el. A finn kormányzat már 2003-tól megkezdte az átfogó biztonsági keretrendszer megteremtését, amelybe bevonták az összes minisztériumot és a társadalom szinte egészét. Az általuk kidolgozott rendszerben az egész társadalom egyszerre védekezik, mindenkinek megvan a maga szerepe, beleértve ebbe az üzleti szférát és a nem állami szervezeteket is. A finn kormány 2010 őszétől egy információs hálózatot hozott létre, amelyen belül a különböző szereplők információt cserélhetnek egymással, így az üzleti szféra is jobban átlátja a kormány szándékait, az állami döntéshozók pedig világos képet kapnak az egyes szektorok felkészültségéről, ezen keresztül pedig az egész finn gazdaság ellenálló képességéről.⁸

Norvégia fejlesztette ki az úgynevezett „totális védelem” koncepciót, amely szerint minden lehetséges polgári és katonai erőforrást teljes mértékben igénybe kell venni az ország védelme érdekében, hogy az agresszorral szemben a lehető legnagyobb ellenállást biztosítsák. A koncepció tehát az összes nemzeti erőforrás mobilizálására, a társadalmi biztonság fenntartására fókuszál, és nem egy totális katonai küzdelem támogatását célozza meg. Megjelenési formájában a totális védelem rendszere jogszabályokban meghatározott kölcsönös támogatási, együttműködési és koordinációs mechanizmusokból

⁶ BASILAIA 2012: 26.

⁷ BARTKOWSKI 2015: 19.

⁸ The Security Committee 2017: 5–13.

tevődik össze, és különös figyelmet szentel a katonai és a civil oldal közötti együttműködés formáinak.⁹

Svédország szintén megalkotta a saját „totális védelem” koncepcióját, amelynek szabályozására külön törvényt is hozott.¹⁰ A törvény egységes tervezést és válságkezelést ír elő azzal, hogy Svédország legalább három hónapig legyen képes ellenállni bármely biztonsági típusú válsághelyzetnek. Minden egyén 16 és 70 év között köteles hozzájárulni a totális védelemhez a végzettségének és foglalkozásának megfelelő módon. A jogszabály felhatalmazta a svéd kormányt, hogy kötelezhesse a gazdaság szereplőit gyakorlatokon történő részvételre, illetve különféle készletek készítésére.

A svéd kormány aktív és folyamatos kommunikációt folytat az egész lakossággal az ellenálló képességgel összefüggő szerepükkel kapcsolatban. Általános tájékoztató füzeteket adtak ki a lakosság válság idején történő teendőire vonatkozóan, illetve riasztórendszert építettek ki, amely telefonon vagy más meghatározott módon értesíti a lakosságot a válság fejleményeiről.

Svédország a polgári felkészültségért felelős külön speciális intézményt hozott létre (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap), amely a hadsereggel közösen 2019–2020-ban egy év időtartamban hajtott végre totális védelem gyakorlatot törzsgyakorlások, illetve valós végrehajtással egybekötött gyakorlatok sorozataként. A gyakorlat sorozatban részt vettek a parlament, a kormány, a kormányzati szervek, a regionális közigazgatási szervek, a helyi önkormányzatok, gazdasági szervezetek és a lakosság.¹¹

Magyarországon is már 2010-től megindult az összkormányzati, majd néhány éve az osztársadalmi együttműködésre irányuló gondolkodás, annak elméleti, illetve jogszabályi megalapozása, szervezeti kereteinek kialakítása.

Dominánsnak mondható a hazai szakirodalomban az a vélekedés, hogy az ellenálló képesség erősítéséhez elengedhetetlen összkormányzati, illetve osztársadalmi együttműködés háttérszervezeti kerete a védelmi igazgatás rendszerén belül keresendő.¹² Ennek az elméleti megalapozásnak jelentős hatása volt a védelmi és biztonsági reform fő irányvonalára, és az összkormányzati koordináció ennek megfelelően a védelmi és biztonsági igazgatás újonnan létrehozott rendszerében valósult meg.

Kifejezetten a válságkezelés és az ellenálló képesség állami szerveken túli szereplőinek bevonására tervezték a Nemzeti Védelmi és Biztonsági Fórum létrehozását a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (Vbő.) alapján, amelynek keretein belül vitatták volna meg a nemzeti ellenálló képesség fejlesztésével összefüggő állami és nem állami kérdéseket. A testület így a reziliencia osztársadalmi fórumának a szerepét töltötte volna be,¹³ azonban a törvény kapcsolódó rendelkezését még a hatálybalépés előtt egy jogszabály-módosítás során törölték a szövegből valószínűsíthetően abból a megfontolásból, hogy a folyamatban lévő orosz–ukrán háború aktualitásai ne jelentkezzenek szükségtelen feszültségpontként egy ilyen fórumon.

⁹ Norwegian Ministry of Defence – Norwegian Ministry of Justice and Public Security 2018: 8.

¹⁰ Totalförsvaret 2021–2025.

¹¹ CAVES et al. 2021: 30–32.

¹² Lásd GYIMESI et al. 2008: 162–163, SIMICSKÓ 2017: 12,

¹³ Vbő. 43. § (1) bekezdés.

2.2. Fúziós paradigma

Az Egyesült Államok igazságügyi minisztériuma már 2005-ben azzal a javaslattal állt elő, hogy a terrorveszély és a bűnözés növekedése miatt új megközelítésre van szükség, amelyet ők „fúziós paradigmának” neveztek el. Ennek lényege, hogy fúziós központokat hoznak létre egyes régiókban vagy pusztán szervezetek között, amelyek az adott területen össze tudják fogni és elő tudják segíteni a különböző kormányzati szervek és a magánszféra közötti együttműködést a terrorizmus és a bűnözés elhárítása területén. 2009 februárjában 58 fúziós központ üzemelt az Egyesült Államokban, ebből 34-ben pedig már aktív munka folyt a szövetségi és helyi rendőrségi és hírszerző tisztek bevonásával. Ezek a központok nemcsak a bűnözés ellen vehetnek fel a harcot, hanem a társadalomra leselkedő mindenféle fenyegetéssel szemben is. Főképp a Homeland Security támogatásaiból működnek, képzéseket is nyújtanak tagjainak, illetve hírszerzési erőforrásokhoz is hozzáférhetnek. Létrehozásuk alapvető filozófiai váltást tükröz az állam részéről a biztonsághoz való hozzáállásban, nemcsak azért, mert jóval több magánszereplőt vonnak be, hanem azért is, mert a megelőzés, a veszélyek előzetes felderítése nagyobb szerepet kap.¹⁴

Oroszország is hasonló elveket követ: mivel a hibrid védekezéshez és támadáshoz sok különböző terület együttműködése szükséges, ezért ennek elősegítésére létrehozták az Orosz Föderáció Nemzeti Védelmi Irányító Központját (Национальный центр управления обороной РФ). Ez 49 különböző katonai, rendőri, gazdasági, infrastrukturális és egyéb kormányzati szervet fog össze egyetlen magas rangú katonatiszt irányítása alatt. Az együttműködésben nemcsak állami szervek vesznek részt, hanem magánvállalatok is.¹⁵

Magyarországon a nemzetközi és hazai terrorizmussal, illetve az annak bázisát jelentő szervezett bűnözéssel, valamint a fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett személy elleni bűncselekményekkel kapcsolatos információ elemzése és értékelése céljából 2022-ben alakult meg a Nemzeti Információs Központ,¹⁶ amely a közbiztonsági, valamint a nemzetbiztonsági kockázatokkal szemben fellépő rendészeti szervek, nemzetbiztonsági szolgálatok és közigazgatási szervek legfőbb információfúziós és információmegosztó központjaként funkcionál.

A fúziós paradigma szerint alkotják meg hazánkban a nemzeti eseménykezelő központ – mint az összkormányzati válságkezelés koordináló, központi szakmai szerve – megalkotásának jogi feltételrendszerét,¹⁷ az ehhez kapcsolódó működési részletszabályok azonban nem nyilvánosak. Maga az eseménykezelési szervezeti

„funkció lényegében alkalmas a korábbi operatív törzsek, rendkívüli jogrendi munkacsoportok, Honvédelmi Tanács titkársági feladatainak kiváltására is, ugyanakkor azt is feltételezi, hogy a munkafeltételek kialakítása, a speciális döntéshozatali eljárások részletszabályainak kidolgo-

¹⁴ U.S. Department of Justice – U.S. Department of Homeland Security 2006: 9–11; ROLLINS 2008: 8–10.

¹⁵ GILES 2016: 25–26.

¹⁶ 1995. évi CXCV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 1. § e) pont 8/A. §.

¹⁷ Vbö. 52. § c) bekezdés.

zása, az ebben a feladatban résztvevő állomány kiválasztása, felkészítése és begyakoroltatása már a válságmentes időszakban megtörténjen”.¹⁸

3. A nemzeti ellenálló képesség szabályozása

A nemzeti ellenálló képesség mint fogalom a tételes jogban először¹⁹ a Vbő.-ben jelent meg törvényi szinten:

„Vbő. 5. § 7. nemzeti ellenálló képesség: az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett Észak-atlanti Szerződés 3. cikkével összhangban, a nemzetet alkotó lakosság, gazdaság és állam képessége arra, hogy külső vagy belső, a közrendet és közbiztonságot, valamint az állam honvédelmi és nemzetbiztonsági érdekeit, továbbá stabilitását sértő vagy veszélyeztető törekvések, támadások, természeti vagy ipari katasztrófák, járványok hatékony előrejelzését, megelőzését, a kockázatok lehető legkisebbre csökkentését, illetve bekövetkezésük esetén azok kezelését és azt követően a mielőbbi és hatékony helyreállítást a polgári és katonai felkészültségen keresztül – a biztonság tudatosság fejlesztésével, a felkészültség fokozásával és a szükséges védelmi intézkedések foganatba vételével – megfelelően biztosítsa.”

Ezt megelőzően számos stratégiai és tervezési dokumentumban találkozhattunk a kérdéskör egyes elemeivel vagy akár magával a szófordulattal, de komplexitásában és a ma általánosan elfogadott értelmezésében elsőként a Vbő. V. fejezete részletezi az idevonatkozó szabályokat, valamennyi további törvényben már ennek nyomán jelentek meg a rezilienciát érintő rendelkezések a hatálybalépést követően, 2022. november 1-jén.²⁰

A nemzeti ellenálló képesség megjelent a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat szövegében is, azonban ennek szakmai tartalma csak részben egyezik meg a NATO erre vonatkozó, illetve a később a Vbő.-ben is megjelenített megközelítéssel, míg a jelenleg hatályos Nemzeti Biztonsági Stratégia elődje egyáltalán nem tartalmazott a nemzeti ellenálló képességre vonatkozó konkrétumokat.²¹

Ez önmagában nem is túl meglepő, ha a kihirdetés dátumát összevetjük az akkor jellemző nemzetközi trendekkel és a NATO által képviselt fő szakmai célkitűzésekkel. Mindez a változás, a reziliencia fogalmának erősödése és a szövetségi policyalkotás súlypontjának változása egy ma már jól beazonosítható fejlődési ívet ír le, amelynek jelenlegi

¹⁸ KÁDÁR 2022: 15.

¹⁹ Meglepő módon még az olyan egészen kézenfekvő és kapcsolódó szabályozási tárgyú törvények sem tartalmazzák ezt a fordulatot, mint a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény, de még a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény is csak a hibrid fenyegetésekkel szembeni ellenálló képesség kapcsán említi meg a 21. § (1) bekezdés I) pontjában.

²⁰ Ezek közül a leglényegesebbek a 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről; a 2021. évi CXXI. törvény az egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról; és a 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról – bár ez utóbbi kifejezetten a katasztrófákkal szembeni ellenálló képességet tárgyalja.

²¹ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat.

állapotát mi sem fejezi ki nyilvánvalóbban, mintsem az, hogy a NATO 2022 tavaszán megszüntette a Polgári Veszélyhelyzeti Tervezési Bizottságot (Civil Emergency Planning Committee – CEPC), amelynek feladatait az ennek bázisán újonnan megalakult NATO Ellenálló Képesség Bizottság (Resilience Committee – RC) vette át. Az új bizottság nem csupán nevében új, hanem tevékenységének fő iránya is a hét alapkövetelmény köré csoportosul, láthatósága és szakmai jelentősége is számottevőbb, mint az elődszervezeté.

Ugyancsak jól látható módon erősödik az ellenálló képesség megjelenése a NATO 2022-es madridi csúcsértekezletén elfogadott Stratégiai Koncepcióban²² (NATO SC) még akkor is, ha csak az azt megelőző Stratégiai Koncepcióval vetjük össze.²³ A 2022-es Stratégiai Koncepció hangsúlyozza a nemzeti és kollektív ellenálló képesség biztosításának kritikus fontosságát, alapelvi szinten is állást foglal az egyéni és a kollektív ellenálló képesség erősítésének szükségessége mellett,²⁴ amelynek biztosítása érdekében a tagállamok elkötelezik magukat egy erőteljesebb és összehangolt ellenálló képesség fejlesztésére.²⁵ Az ellenálló képesség olyannyira hangsúlyosan jelenik meg az új Stratégiai Koncepcióban, hogy azt nem csupán az egyes szövetséget érintő kihívásokhoz, a parancsnoki struktúra kialakításához, működéséhez vagy a lehetséges fenyegetést jelentő országokhoz kapcsolva jeleníti meg, hanem a partnerországok és a leendő tagaspiránsok támogatása viszonylatában is, az együttműködés egyik fontos területként.²⁶

A hazai szabályozáshoz közelítve, a NATO szempontrendszerén túl, nem mehetünk el az Európai Unió eltérő megközelítése mellett sem. Ennek kvázi alapidokumentumai az EU globális kül- és biztonságpolitikai stratégiája²⁷ (Globális Stratégia), amely az államok és a társadalom ellenálló képessége mellett kiemeli a kritikus infrastruktúra ellenálló képességét is, magát a rezilienciát pedig stratégiai prioritásként azonosítja,²⁸ továbbá az Európai Bizottság közleménye²⁹ (Közös Közlemény), amely az ellenálló képesség stratégiai megközelítésére vonatkozó 10 irányadó megfontolást fogalmaz meg.³⁰

A Közös Közlemény elvégzi az uniós rezilienciaterületek beazonosítását (kritikus infrastruktúrák védelme, energiabiztonság, éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás,

²² *NATO 2022 Strategic Concept 2022.* (NATO SC).

²³ NATO 2010.

²⁴ NATO SC 5.: „We will enhance our individual and collective resilience and technological edge. These efforts are critical to fulfil the Alliance’s core tasks.”

²⁵ NATO SC 26.: „We will pursue a more robust, integrated and coherent approach to building national and Alliance-wide resilience against military and non-military threats and challenges to our security, as a national responsibility and a collective commitment rooted in Article 3 of the North Atlantic Treaty.”

²⁶ NATO SC 38.: „We will scale up the size and scope of our security and capacity-building assistance to vulnerable partners in our neighbourhood and beyond, to strengthen their preparedness and resilience and boost their capabilities to counter malign interference, prevent destabilisation and counter aggression.”; NATO SC 41.: „The security of countries aspiring to become members of the Alliance is intertwined with our own. We strongly support their independence, sovereignty and territorial integrity. We will strengthen political dialogue and cooperation with those who aim to join the Alliance, help strengthen their resilience against malign interference, build their capabilities, and enhance our practical support to advance their Euro-Atlantic aspirations.”

²⁷ European Union Global Strategy 2016.

²⁸ Erről bővebben lásd: MOLNÁR 2016.

²⁹ Európai Bizottság 2017.

³⁰ Lásd Európai Bizottság 2017. mellékletét!

polgári védelem, gazdasági ellenálló képesség, foglalkoztatás, globális egészségügyi kockázatok, kutatás), amelyek már részben átfedést mutatnak a NATO által megfogalmazott követelményekkel, de jól látható eltéréseket is tartalmaznak.

A hatályos Nemzeti Biztonsági Stratégiához visszatérve, a dokumentum kiemeli, hogy a védelmi igazgatás összkormányzati rendszerének fejlesztése az első lépés a modern nemzeti ellenálló képesség kialakítása érdekében.³¹ Ez a kitétel a rezilienciakövetelmények első pontjával, a folyamatos kormányzás és kormányzati szolgáltatások biztosításával azonosítható, azonban ezt követően az ellenálló képesség további hat alapkövetelményének kérdését a stratégia már nem a NATO-dokumentumok logikája szerint vezeti végig a szövegben, azokat csak eltérő helyen és nem feltétlenül azonos mélységben érinti.

Ennek keretében áttételesen jelenik meg az energiaellátó rendszerek ellenálló képességének fokozása mint követelmény. Mindezt az energiaellátási források és útvonalak diverzifikálása alapvető és hosszú távú nemzeti érdekként történő azonosításán keresztül látja megvalósíthatónak, amely hozzájárul hazánk stabilitásának és ellenálló képességének növeléséhez.³²

A Nemzeti Biztonsági Stratégia szintén utal a tömegek ellenőrizetlen mozgásának kezelési képességére, amely először nem magát a képesség megteremtését célozza, hanem mint veszélyforrást azonosítja be az ellenőrizetlen, tömeges és illegális migráció formájában,³³ illetve világít rá ennek egészségügyi, terrorizmussal, illetve államok működését destabilizáló hatásaival összefüggő vonatkozásaira. A Nemzeti Biztonsági Stratégia ezt követően fogalmazza meg, hogy „a tömeges, ellenőrizetlen és illegális migráció és a velejáró kockázatok megfelelő kezelése új szemléletmódot, valamint újszerű, határozott és hatásos kormányzati, illetve európai és szövetségi válaszokat” követel. A stratégia szerint a tömeges, ellenőrizetlen és illegális migrációt nem pusztán kezelni, hanem megállítani kell.

Az élelmiszer- és a vízkészletek biztosításával kapcsolatos ellenálló képesség szintén fellelhető rezilienciakövetelményként a stratégia szövegében. Az élelmiszer- és a vízellátás mint biztonsági tényező azonban az NBS-ben nemcsak együtt szerepel,³⁴ mint a NATO dokumentumaiban általában, hanem egyenként, önállóan is hangsúlyt kap.

A tömeges sérülések egészségügyi ellátásának képessége a katasztrófakockázatok csökkentésével foglalkozó alpont keretében jelenik meg,³⁵ amely annyiban félrevezetőnek tekinthető, hogy ez a képesség a NATO megközelítésében nem kifejezetten a katasztrófákhoz kötődik, ahogy egyébként a NBS sem így kezeli,³⁶ azaz ez esetben inkább szöveghelyezési/szerkesztési kritikát fogalmazhatunk meg, nem feltétlenül tartalmi.

³¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 30. pont.

³² 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 102. pont.

³³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 57–58. pont.

³⁴ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 171. pont.

³⁵ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 174. pont.

³⁶ „Magyarországnak rendelkeznie kell olyan képességekkel, amelyek komplex megelőzési és katasztrófakockázat-csökkentési rendszert alkotnak, és természeti vagy ipari katasztrófák, valamint egészségügyi válsághelyzetek és tömeges sérülésekkel és rombolással járó támadás esetén hatékonyan reagálnak a lakosság életének, egészségének, anyagi javainak védelme és a károk minimalizálása érdekében.”

A rezilienciakövetelmények sorában következő polgári kommunikációs rendszerek ellenálló képessége szintén beazonosítható a stratégiai dokumentumban a kormányzati és más kulcsfontosságú infokommunikációs rendszerek védelmével összefüggésben megfogalmazott célkitűzések részeként. A szöveg arra is kitér, hogy az infokommunikációs technológia esetleges szállítóinak szűk köre is biztonsági kockázatot eredményezhet.³⁷ Ebben a szakmai szegmensben sem hagyható figyelmen kívül, hogy a NATO védelmi műveleteit nem lehet sikeresen megvívni kizárólagosan a katonai kommunikációs infrastruktúrára támaszkodva.³⁸

A fentiekén túl a polgári közlekedési rendszerek ellenálló képessége mint a reziliencia része tekinthető talán a legkevésbé reprezentáltnak a Nemzeti Biztonsági Stratégiában. Önállóan ez a terület még csak meg sem jelenik, kizárólag a terrorizmus lehetséges célpontjai között említi a dokumentum,³⁹ holott nem elhanyagolható tény, hogy a NATO katonai műveleteinek megvívásához a katonai szállítások és csapatmozgások több mint 90 százaléka a polgári közlekedési infrastruktúra igénybevételével történik,⁴⁰ és nem lenne ez máshogy a hazai feladatok kapcsán sem. Különösen igaz ez arra az időszakra, amikor a honvédség erőforrásai nem elégségesek az adott feladat ellátására, és a gazdasági és anyagi szolgáltatások keretében kerül sor valamely eszköz, képesség vagy infrastrukturális elem igénybevételére.

Mindezen fenti szempontok mellett lényeges az a körülmény is, hogy szövetségszerte a nem kormányzati szektor a saját piaci szempontjait előtérbe helyezve és a belső működési hatékonyságot a középpontba állítva hajlamos leépíteni azon képességeit, amelyek a nemzeti ellenálló képesség szempontjából ugyan fontosak lennének, de fenntartásuk túlságosan költséges, a megtermelhető profit szempontjából kontraproduktív. Ezek eredőjeként is belátható, hogy a nemzeti ellenálló képesség fejlesztése csak összkormányzati megközelítés mellett és állami támogatással lehetséges, tisztán kormányzati eszközökkel csak mérsékelt eredmények érhetők el.

Összegezve az NBS nemzeti ellenálló képességre vonatkozó rendelkezéseit, elmondható, hogy főbb tartalmi elemei helyesen jelenítik meg a szövetségi és a későbbiekben hazai törvényi szinten is megfogalmazott érvényesítendő követelményeket, amelynek eredményeként a stratégiai dokumentum és a jogalkotás szakmai tartalma összhangban van.

A nemzeti ellenálló képesség fogalma és annak elemei a Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról szóló 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat (NKS) szövegében jelennek meg a legkiterjedtebb módon.⁴¹

Az NKS már a bevezetőben kiemeli, hogy a biztonsági környezet változása indokoltá teszi a nemzeti ellenálló képesség erősítését, illetve a „Védelmi adottságok” részben azt is megjeleníti, hogy megkezdődött az összkormányzati döntéshozatal felgyorsítása, a nemzeti ellenálló képesség elemeinek fejlesztése. Azt is kiemeli, hogy az ország fegy-

³⁷ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 119. pont.

³⁸ NATO [é. n.].

³⁹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat 1. melléklet 149. pont.

⁴⁰ Civil-Military Cooperation Centre of Excellence 2019: 3.

⁴¹ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról 4.3. Nemzeti ellenálló képesség (reziliencia) alcím.

veres védelme kizárólag a Magyar Honvédség tevékenységén keresztül valósulhat meg, a kihívások jellegéből adódóan azonban a teljes nemzet felkészítése, a nemzeti ellenálló képesség (reziliencia) fejlesztése, erősítése szükséges a honvédelem komplex rendszerében.⁴² Az NKS hangsúlyozza azt is, hogy a komplex, nehezen kiszámítható biztonsági környezetben jelentkező kinetikus és nem kinetikus támadásokra, hibrid fenyegetésekre történő felkészülés jegyében tovább kell fejleszteni a csapásokat elviselő, azok hatásait elhárítani, enyhíteni és felszámolni, a kritikus fontosságú képességek működését fenntartani képes nemzeti ellenálló képességet. Ez a képesség önmagában is csökkenti a potenciális támadás kockázatát. Az NKS megközelítése érthető módon már egybeesik a Vbő. rezilienciamegközelítésével, amelynek egyik fontos oka az, hogy a stratégia kidolgozóinak már az előkészítés korai szakaszában rendelkezésére álltak a Vbő. javasolt szövegtervezet-változatai és az ezek szakmai háttérét biztosító nyílt forrásból is elérhető tanulmányok.⁴³

A katonai stratégia nem kifejezetten katonai, mégis meghatározó fontosságú eleme a polgári felkészültségre⁴⁴ vonatkozó rész, amely a *civil preparedness* kérdését az ország honvédelmi rendszerébe tartozó feladatként határozza meg, és közvetlenül kapcsolja azt össze a NATO rezilienciakövetelményei első elemével, „a kormányzás (közigazgatás) és a létfontosságú rendszerelemek által nyújtott szolgáltatások folytonosságának” biztosításával. A nem kizárólag jogszabályi, hanem stratégiai dokumentum szintjén ilyen módon alkalmazott megfogalmazás orientálja a szakmai munkát, egyfajta alapvetésként szolgál a javaslatok kialakítása során is.

A stratégia a nemzeti ellenálló képesség elérésének egyik legfontosabb eszközeként a társadalom civil szereplőinek békeidőszaki felkészítését jelöli meg. A kötet szerkesztésének időszakában⁴⁵ hatályos NKS értelmében a nemzeti ellenálló képesség erősítését, fejlesztését elősegítő polgári felkészültség feladatainak koordinációja a civil és a katonai oldal között a védelmi igazgatás rendszerében valósul meg, amely rendelkezés a Vbő. hatálybalépésére és a védelmi és biztonsági célú tervezés szabályairól szóló 400/2022. (X. 21.) Korm. rendeletre figyelemmel értelemszerűen felülvizsgálatra kell kerülnön, figyelemmel arra, hogy a Hvt. már nem tartalmaz a védelmi igazgatásra vonatkozó rendelkezést, a honvédelmi minisztert kizárólag a nemzeti ellenálló képesség erősítése érdekében szükséges katonai felkészültség feladatainak összehangolásáért, valamint a polgári felkészültség feladataihoz kapcsolódó katonai követelmények, igények meghatározásáért teszi felelőssé. Mindezzel párhuzamosan a Vbő. azonban kifejezetten a Kormány felelősségi körébe⁴⁶ és a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervé-

⁴² 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról 4.2. Nemzeti együttműködés (védelmi igazgatás) alcím.

⁴³ Például ETL 2020; FARKAS–KÁDÁR 2016: 275–313; FARKAS 2020: 347–380; FARKAS–SPITZER 2021; SZAKALI–SZÜCS 2017: 24–40.

⁴⁴ Ennek főbb szempontjainak megértéséhez és fejlődésének megismeréséhez adalékul: GARRAUD-MAYLAM 2021.

⁴⁵ 2023 nyarán.

⁴⁶ Vbő. 46. § (1) bekezdés: „[A Kormány] [...] h) meghatározza a nemzeti ellenálló képesség fejlesztésének programját és irányítja annak összehangolt végrehajtását.”

nek koordinációs hatáskörébe utalja⁴⁷ a kérdést amellett, hogy valamennyi szervezetet⁴⁸ kötelez a szempontrendszer érvényesítésére.

Az NKS rögzíti azt is, hogy az ellenálló képesség erősítésének egyik fontos feltétele a magyar nemzetgazdaság teljesítményének és a nemzeti védelmi ipari kapacitások fokozása. Ez a fordulat önmagában is kézenfekvőnek tűnik, mégis érdemes rávilágítani arra a helyesen felismert összefüggésre, hogy pusztán igazgatási és hagyományos katonai eszközökkel a reziliencia-célkitűzések nem érhetők el, hiszen a nemzetgazdaság az a háttér, amely mindehhez a szükséges erőforrásokat képes rendelkezésre bocsátani, illetve, amennyiben nem, vagy csak részben, a nemzeti ellenálló képesség céljai sem teljesülhetnek.

A stratégia lényeges eleme a nemzeti ellenálló képesség kapcsán, hogy előirányozza a Magyar Honvédség számára, hogy a klasszikus katonai feladatokon túl fel kell készülnie a reziliencia katonai képességekkel történő növelésére is. Ennek részleteit a dokumentum nem ismerteti, azonban a feladat megjelenítése önmagában is előrevetíti annak a tendenciának az erősödését, amely – már több neves szakértő tollából is megerősítve⁴⁹ – a katonai erő komplexebb igénybevételét jelenti a nem katonai feladatok kapcsán.⁵⁰

A szabályozók időbeliségén előre haladva, a nemzeti ellenálló képesség Vbö.-ben foglalt szabályai a fenti előzmények és kontextus tükrében már nem tartalmaznak meglepő újdonságot. A szabályozás azonban mégis korszakos jelentőségű. A rendelkezések újszerűségét egyrészt az adja, hogy a NATO által meghatározott hét alapkövetelmény törvényi szinten deklarált magyar megfogalmazást kap, kiegészül olyan pontosításokkal és kapcsolódó követelményekkel, ami minden eddiginél nyilvánvalóbbá teszi a kérdés fontosságát.

A jogszabályban is rögzített, már jól ismert hét alapkövetelmény a NATO megközelítésében megjelenő kritériumokat képezi le a nemzeti ellenálló képességgel összefüggő feladatellátás területeinek meghatározásával az alábbiak szerint:⁵¹

- a) az Alaptörvényben meghatározott állami működés, a kormányzás és az alapvető fontosságú kormányzati szolgáltatások folytonosságának biztosítása;
- b) rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó energetikai rendszer és energiabiztonsági megoldások kialakítása;
- c) az ellenőrizetlen, tömeges személymozgások hatékony kezelésére való képesség;
- d) a rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó, az alapvető élet- és egészségügyi feltételek fenntartását szolgáló rendszerek kialakítása, a társadalom alapvető szükségle-

⁴⁷ Vbö. 52. §: „[A védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve] [...]f) összehangolja a nemzeti ellenálló képesség előmozdításával és fejlesztésével összefüggő feladatok tervezését és ellátását.” A Védelmi Igazgatási Hivatalról szóló 337/2022. (IX. 7.) Korm. rendelet 3. § alapján a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve.

⁴⁸ Lásd: Vbö. 42. § (1) bekezdés.

⁴⁹ A katonai feladatok bővülése kapcsán lásd TILL 2021: 4–26.

⁵⁰ Példaként említhető itt a gyakorlat oldaláról a katonák közreműködése a pandémia elleni küzdelemben, a védőoltásokat célzó programok vagy az egészségügyi intézmények, gazdasági társaságok működésének támogatásában, az ezekkel a szervezetekkel történő együttműködés erősítésében.

⁵¹ Vbö. 42. § (2) bekezdés.

tei ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemfolytonos működésének biztosítása;

- e) a tömeges mértékű személyi sérüléssel fenyegető események kezelésére való képesség;
- f) a rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó infokommunikációs rendszer kialakítása és működtetése;
- g) a rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó közlekedési rendszer kialakítása és működtetése.

A fenti hét bekezdés tartalma azonban nem kőbevésett, maga a Szövetség is több alkalommal elvégezte a saját maga által alkotott felsorolás felülvizsgálatát. Madridban például a 2022-es NATO-csúcson kapott megerősítést a terület,⁵² illetve 2019-ben a kommunikációs reziliencia kapcsán kifejezett kiemelését kapott⁵³ az 5G technológia biztosítottságának és fenntarthatóságának kérdése.⁵⁴ Így a Vbő. fentebb hivatkozott szövege sem szó szerinti fordítást használ a felsorolásnál, sokkal inkább tartalmi-témacsoporti azonosságra és rugalmasságra törekszik.

A kutatásunk során sokszor hivatkozott felsoroláshoz a törvény szintjén emellett egy nyolcadik elem⁵⁵ is társul, amely valamennyi ezt megelőző követelmény érvényesíthetőségét is elősegíti azáltal, hogy nem csupán megemlíti a védelmi és biztonsági feladatokban részt vevő szervek személyi állományának magas fokú szakmai felkészültségét és elhivatottságát, hanem ezzel meg is alapozza azt a kötelezettséget az érintettek felé, hogy ezt a felkészültségüket mind szervezeti, mind egyéni vonatkozásban fejlesszék, ehhez biztosítsák a megfelelő feltételeket és egyéni hozzáállást.

A nemzeti ellenálló képesség megerősítése azonban önmagában a jogi szabályozási szinten megjelenő deklaratív rendelkezésekkel nem fejleszthető, annak biztosítani kell az institutionális, személyi és egyéb feltételeit. Ennek garanciájaként jelenik meg a szabályozásban a Kormány kötelezettsége a nemzeti ellenálló képesség feladatai ellátásának összehangolására, amelyet a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve, a Védelmi Igazgatási Hivatal útján lát el.

A nemzeti ellenálló képesség rendszerének célja összességében deklaráltan „az ország függetlensége, területi integritása, stabilitása, a közrend és a közbiztonság, a törvényes rend, az élet és vagyonbiztonság elleni támadások, továbbá a természeti és ipari katasztrófák megelőzése, a bekövetkezett támadásokkal vagy természeti és ipari katasztrófákkal szembeni reagálás” megerősítése a társadalmi felkészültség, a szabályozás és a közigazgatás eszközrendszerén keresztül.

Az ellenálló képesség fejlesztése mint általános követelmény abban is erősödni látszik, hogy a jogszabály külön szempontrendszert tartalmaz, behatárolja azokat a területeket, amelyeken a feladatot el kell végezni. Ezek keretében a védelmi és biztonsági érdekek

⁵² NATO 2022 és *NATO 2022 Strategic Concept* 2022.

⁵³ Lásd GARRIAUD-MAYLAM 2021: 8. 37. pont

⁵⁴ Bővebben lásd: GILLI-BECHIS 2020.

⁵⁵ Vbő. 42. § (2) bekezdés: „Az (1) bekezdés szerintiekkel összefüggő feladatellátás területei: [...] h) a védelmi és biztonsági feladatokban részt vevő szervek személyi állományának magas fokú szakmai felkészültsége, elhivatottsága.”

hatékony, korszerű, a polgári célokat is támogató érvényesítése mellett követelményként jelenik meg a védelmi és biztonsági feladatok ellátásához szükséges képességek összehangolt fejlesztése. Ugyancsak új elem, hogy a nem állami szereplők fokozott bevonását is előírják, aminek szakmai indoka az a fentebb már érintett felismerés, hogy a védelmi struktúrák működését egy globalizált világban nem lehetséges függetleníteni a polgári szférától, akár egy-egy katonailag is értelmezhető polgári képesség felhasználása, mobilizálása terén, akár a fejlesztések vagy a személyi, gazdasági összefüggések kölcsönös egymásra hatása miatt.⁵⁶

Nem maradhatott ki a felsorolásból a tényleges válsághelyzeti és a különleges jogrendi események kezelése, illetve a lakosság ezzel összefüggő védelem- és biztonságtudatosságának erősítése sem, amelyek egyre inkább elválaszthatatlanul együtt járnak. A védekezést szolgáló műveleteket nem lehetséges sikeresen végrehajtani az érintett polgárok többségi akarata ellenére, amire figyelemmel a kommunikációnak is fontos szerepe van, amelyet a jogszabály ugyan nem emel ki, de a gyakorlatból számos példa hozható.⁵⁷

A reziliencia kapcsán azt sem szabad elfelejtenünk, hogy szövetségi rendszerbe tartozunk, amely e terület kapcsán is kötelezettségekkel jár, így az ellenálló képesség konkrét feladatait ezekre is figyelemmel, lehetőség szerint a szükségtelen duplikációk elkerülésével kell tervezni és végrehajtani.

A nemzeti ellenálló képességen belül fokozott figyelmet kell szentelni a társadalom alapvető szükségletei ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemfolytonos működésének, ezek hiányában nemcsak a lakossági támogatást veszítheti el a döntéshozó, hanem a kormányzati válságkezelési működés is ellehetetlenülhet. Idekapcsolható követelmény az is, hogy törekedni kell a katasztrófák megelőzésére, a kockázatok lehető legkisebbre csökkentésére is.

4. A nemzeti ellenálló képesség fejlesztésének várható hazai trendjei

A szabályozás fentiek szerint vázolt helyzetéből és a nemzetközi biztonsági tér aktuális történéseiből következően a hazai ellenálló képesség fejlesztési trendjei is előrevetíthetők.

A reziliencia kérdése várhatóan egyre nagyobb szerepet kap a nemzetközi szabályozásban és a szövetségi együttműködésben, valamint a szupranacionális szervezetek tevékenysége során is, de sokkal nagyobb és gyorsabb változásra kell felkészülnünk a hazai környezetben. Ennek nemcsak az az oka, hogy a nagy nemzetközi rendszerekben a döntéshozatal több egyeztetést igényel, és jóval nehezebb a különféle lobbicsoportok tevékenysége miatt: a Vbö. hatálybalépése olyan fordulópontra jelent a hazai védelmi és biztonsági szabályozásban, olyan zsinórmértékként szolgál, amelyre támaszkodva kikényszeríthető egy teljes igazgatást és a társadalom legszélesebb rétegeit is átfogó reform végrehajtása.

⁵⁶ A szakmai miértek megértéséhez adalékul a nemzetközi példák közül: THEAKSTON 2020: 3–11.

⁵⁷ Ilyen volt a pandémia időszakában a *koronavirus.gov.hu* oldal működtetése, de a heti kormányinfó is hasonló célokat szolgál.

Figyelemmel arra, hogy a Vbő. számos vonatkozásban keretszabály,⁵⁸ amely a fenyegetések és kihívások legszélesebb spektrumán egyfajta ernyőt borít valamennyi védelmi és biztonsági esemény kezelésére, megalkotása olyan szabályozási folyamatokat indított el, amelyek eredményeként a teljes rendszer megújul. Ennek egyes elemei már megjelentek,⁵⁹ más lehetséges fejlesztési elemek azonban különböző szakmai megfontolásokból⁶⁰ egyelőre nem kaptak támogatást.

A nemzetközi biztonsági rendszer összetettsége és a kihívások gyors változásából adódó helyzetek kezelhetősége azt is megköveteli, hogy a hazai válságkezelés folyamata legyen lényegesen áttekinthetőbb és gyorsabb reakciókra képes, amelyet egyrészt az egyes eljárások egyszerűsítésével és standardizálásával lehet elérni. Ennek érdekében szükséges annak a munkafolyamatnak a végigvitele, amely nyomán a jelenleg egymástól függetlenül futó és eltérő logikával felépített, azonban az eseménykezelés szintjén összekapcsolható eljárásokat felülvizsgálják. Az így egyszerűsített eljárásokat kell ezután készség szinten begyakoroltatni a végrehajtó és a döntéshozatalban közreműködő állománnyal, ami nyomán közvetlenül erősíthető a nemzeti ellenálló képesség követelménykatalógusának első pontjában szereplő kormányzás, kormányzati szolgáltatások (jelen esetben az ehhez kapcsolódó és ezt lehetővé tevő döntési folyamat) folytonosságának biztosítása is.

Szintén várható trend, hogy az egyes válságtípusok elemeinek egymásra hatása erősödik, ami végeredményben azt hozza, hogy az adott, korábban ágazaton belül kezelhető kihívás összkormányzati figyelmet igényel, és a válságkezelés központi koordinációja erősödni fog. A Vbő. ezt annyiban is előrevetíti, hogy egyrészt külön válságkezelési jogintézményt – a kötetünkben később részletesebben is tárgyalt összehangolt védelmi tevékenységet⁶¹ – alapít az ilyen helyzetek normál jogrendi kezelésére, másrészt a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve által működtetett nemzeti eseménykezelő központ kialakítását irányozza elő szemben a korábban jellemző, valamely ágazat saját infrastruktúrájára épülő *ad hoc* válságkezelési működéssel.

⁵⁸ Vbő. 1. §: „Magyarország védelme és biztonsága nemzeti ügy, amelyen a nemzet fennmaradása és fejlődése, a közösségi és az egyéni jogok érvényesülése alapszik, ezért a magyar nemzet védelmével és biztonságának fenntartásával és fejlesztésével összefüggő jogszabályi rendelkezéseket e törvényre figyelemmel kell meghatározni.”

⁵⁹ 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről; 2021. évi CXXI. törvény az egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról; 2022. évi VII. törvény az egyes törvényeknek a honvédelemmel, a gazdaságfejlesztéssel, valamint a kormányzati igazgatással összefüggő módosításáról.

⁶⁰ Ilyen szakmai megfontolás volt a szakterületre vonatkozó szabályozás összetett és mély beágyazottsága az európai uniós szabályrendszerbe (lásd a különféle energiahordozókkal összefüggő ellátási kérdések), vagy az éppen kihirdetett veszélyhelyzet kezeléséhez kapcsolódó szempontok. Nyilvánvalóan nem praktikus egy pandémia közepén az erre vonatkozó szabályrendszert alapjaiban megreformálni, hiszen ennek közvetlen működési következményeinek hatásvizsgálata egy határterhelés alatt álló, feszített rendszerben nem végezhető el megfelelően, ahogy egyes területeken – az ukrán–orosz háború kapcsán kialakult helyzetben – maga az élet „előzött be”, és okozott adott esetben alaptörvényi szintű beavatkozást, ahogy az történt az Alaptörvény tizedik módosítása kapcsán.

⁶¹ Vbő. 74. §.

Összességében – rövid távon egészen biztosan – egyfajta folyamatos válságmenedzsmentre és ehhez kapcsolódó speciális részletszabályozásra számíthatunk mint normál állapotra, középtávon pedig ez alakul majd át normál működéssé. A biztonság kérdése a krízisek időszakában felértékelődik, az állampolgárok a biztonságuk érdekében hajlandók feladni az őket védő korlátozásokat és egyes jogi garanciákat azért, hogy mindennapjaikat a megszokott rendben vagy legalább ahhoz közelítve folytathassák.⁶² A reziliencia jövője területén ezzel a hatással is számolnunk kell, várhatóan jó néhány olyan szabályozási elem fog megjelenni, amelyre piaci, jogállami viszonyok között korábban nem volt példa, a jövőben azonban kifejezett társadalmi igény mutatkozik majd rá.

Az orosz–ukrán háború hatásaként aktuálisan fenyegető európai energiaválság⁶³ és a nem kizárható globális élelmiszerhiány⁶⁴ szintén azt valószínűsíti, hogy felértékelődnek a nemzeti ellenálló képesség bizonyos pontjai a politikai és gazdasági döntéshozók szemében, aminek eredményeképpen lényegesen nagyobb figyelem fog irányulni ezekre a területekre. Ez adott esetben kontraproduktív is lehet, hiszen egy normál működési rendben zajló együttműködés, üzletmenet, tervezett fejlesztés vagy rendszermódosítás sokkal egyszerűbben és gördülékenyebben, adott esetben alacsonyabb szintű döntéssel is megvalósítható, mint olyan esetben, amikor a kérdéskör szinte valamennyi eleme a globális figyelem középpontjában van.⁶⁵

A biztonsági előrejelzések szerint a tömegek ellenőrizetlen mozgásának volumene is erősödni fog a térségben,⁶⁶ aminek megfelelően annak szintjétől függően az eddig alkalmazott megoldások már nem lesznek elegendők, így a reziliencia ezen pontjának szakmai tartalma is új megoldásokért kiált. Ennek egyik első látható eleme a Határवादász Ezred megalakítása⁶⁷ a Készenléti Rendőrség keretein belül, amelynek vélhetőleg számos egyéb, a védelemi rendszer egészére kiható szakmai következménye lesz. Nem vitás, hogy ez a változás a Magyar Honvédség vonatkozásában is új fejezetet nyit, ismét a katonai kiképzés és az alaprendeltetés szerinti feladatokra történő felkészülés lesz a tevékenység fő iránya, amely közvetlenül is erősíti hazánk védelmi képességeit.

⁶² Erre hozható külföldi példaként a 2001. szeptember 11-i támadások nyomán az Egyesült Államokban elfogadott USA Patriot Act of 2001 (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001), de tágabb értelemben a hazai alkotmányos különleges jogrendi szabályozás folyamatos tényállásbővülése (váratlan támadás, megelőző védelmi helyzet, terrorveszélyhelyzet), ezeken keresztül a jogkorlátozás lehetőségének alkotmányos kiterjesztése is felhívható.

⁶³ United Nations 2022.

⁶⁴ TISZÓCZI 2022.

⁶⁵ Szemléletes példa erre 2022 nyara, amikor a hazai földgáztározók feltöltése érdekében tett lépések európai szintű kérdéssé nőtték ki magukat, aminek a háború nélkül aligha lett volna nemzetközi hírértéke: DUNAI–IVANOVA 2022; Reuters 2022; KOMÓCSIN–SZABÓ 2022.

⁶⁶ A Rendőrség adatai szerint 2017-ben nagyságrendileg heti 500, 2020-ban heti 1000, 2022-ben átlag heti 4000 illegális határátlépő kísérelt meg bejutni Magyarországra. Online: www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa?weekly_migration_created%5Bmin%5D=2022-01-01+00%3A00%3A00&weekly_migration_created%5Bmax%5D=2023-01-01+00%3A00%3A00

⁶⁷ A jogállási kérdéseket az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv állományába tartozó szerződéses határवादászokra vonatkozó szabályokról szóló 244/2022. (VII. 8.) Korm. rendelet tartalmazza.

A nemzeti ellenálló képesség erősítésének fontos eszköze a társadalom minél szélesebb körben történő bevonása a védelmet és a biztonságot szolgáló kérdések megvitatásába. Ez a fajta nyitás nem a döntések szakmai megfelelőségére, hanem azok megvalósíthatóságára, végrehajthatóságára gyakorol hatást. Jelentősége abban rejlik, hogy ha az egyes intézkedések előkészítésében az érintettek is részt vehetnek, ha van lehetőségük megismerni a biztonságunkat fenyegető tényeket és értékelni azok jelentőségét, lényegesen könnyebb lesz a végrehajtás, a döntések érvényesítése, és alacsonyabb lesz az információhiányból vagy az ismeretlentől való félelemből eredő ellenérzés. Várhatóan ezen a területen sem lesz nélkülözhető a legmagasabb szintű beavatkozás, amely adott esetben a lakosság önvédelmi képességeinek fejlesztését is szolgálja.

A nemzeti ellenálló képesség fejlesztésének további várható iránya a digitalizáció és a mesterséges intelligencia alkalmazásának erősödése, valamint az ezzel összefüggő rezilienciakérdések kezelése is. Ezek a technológiai fejlődés adta lehetőségek olyan gyors és ma még szinte beláthatatlan összetettségű folyamattervezést és modellezést tesznek lehetővé, amelynek segítségével a felkészülés során és válsághelyzetben felgyorsítható a szakmai döntés-előkészítés, időben előre jelezhető egy-egy beavatkozási javaslat várható hatása, elkerülhető a nem megalapozott döntés meghozatala, ezáltal az erőforrások elpazarlása, adott esetben emberi életek menthetőek meg. A Vbő. mindezekre is figyelemmel teszi kötelezővé a Kormány számára, hogy segítse elő saját szervei, valamint a magán- és jogi személyek korszerű adatgazdálkodását, adathasznosítását és adatvédelmét, továbbá kísérje figyelemmel a védelmi és biztonsági kihívások, valamint a védelmi technológiák fejlődését. Mindez az alapja annak, hogy megelőzhető legyen olyan veszélyforrások kialakulása vagy az el nem kerülhető veszélyek esetében a felkészülés hiánya, amelyek ma még nem ismertek, s mindezek során a mesterséges intelligencia alkalmazásának szerepe sem hanyagolható el. Ebből azonban az is következik, hogy ezeket a rendszereket megfelelően védeni kell, hiszen ezek manipulálása, sérülése nem csupán egy szoftver-működésirendellenességet eredményez, hanem a döntéshozatal egészére képes meghatározó hatást gyakorolni. A létfontosságú infrastruktúrák védelme területén erre figyelemmel hangsúlyosabban fognak jelentkezni az ezzel összefüggő elemek védelmének kérdései.

A reziliencia trendjeként számíthatunk arra a törekvésre is, hogy a védelem kérdései differenciáltan, de a lehető legszélesebb körben juthassanak az emberekhez és a szervezetekhez. A szervezetek körében kiemelt szerepet töltenek be a Vbő. szerinti védelmi és biztonsági szervezetek, valamint a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő további szervezetek,⁶⁸ amelyek működéséhez átfogó szabályozási háttér áll rendelkezésre, de a lakosság bevonása is erősödni fog, hasonlóan azon országok gyakorlatához, ahol a *whole of society* megközelítésnek nagyobb hagyománya van.⁶⁹ Ez valószínűleg olyan hétköznapiakban is érzékelhető elemekben ölt majd testet, mint a kommunikációs

⁶⁸ Vbő. 48. §, 49. §.

⁶⁹ Hagyományosan a skandináv államokat emelhetjük ki, de fő céljaiban hasonló Kanada, Svájc vagy az Egyesült Királyság megközelítése is.

kampányok, az általános iskolai oktatás vagy a reziliencia erősítését szolgáló kiadványok,⁷⁰ ajánlások a lakosság részére.

A fentiekén túl a reziliencia hazai megközelítésében, az egyes kihívások kezelésében nagy lehetőség rejlik az önkormányzatok szerepének megfelelő kihasználásában. Ez az a csatorna, amelyen keresztül a helyi lakosság a legkönnyebben elérhető, illetve az önkormányzati fenntartású intézmények közreműködésével a felkészülés és a védekezés egyes elemei is hatékonyabban lennének biztosíthatók. Egy váratlanul jelentkező védelmi-biztonsági esemény esetén a védelmi és biztonsági szervezetek mellett a helyi önkormányzat kerül először döntési helyzetbe. Mindahhoz, hogy ez az igazgatási feladat sikeresen megvalósulhasson, kiemelt jelentősége van/lehet a védelmi-biztonsági igazgatás központi szervének, amely a rezilienciaprogramok összehangolásával, ajánlásaival, felkészítést szervező és koordinációs tevékenységével képes lehet erősíteni a nemzeti ellenálló képesség fejlesztését.

A nemzeti ellenálló képesség várható trendjeként azonosítjuk azt is, hogy a határokon átvívelő együttműködések jelentősége növekedni fog. Ez a közlekedési és hírközlési hálózatok, az energiaellátás, az élelmiszer és ivóvíz biztosítása területén különösen fontos.

Mindezek mellett az is egyértelmű, hogy a jövőbeni fejlesztések és a felkészülési trendek irányait kiterjedt kockázatelemző, nyomon követő és tapasztalatfeldolgozó munkával kell meghatározni, amely területen szintén hasznos volna az együttműködés erősödése. Ugyancsak előremutató lenne olyan követelmény megfogalmazása, amely az egyes tevékenységek tervezésénél kifejezetten előírja a reziliencia-szempontok figyelembevételét, esetleg erre szövetségi vagy EU-szinten forrást is biztosít.

A nemzeti ellenálló képesség területén számíthatunk továbbá a követelménykatalógus kiegészülésére is. Az olyan kérdések, mint a globális felmelegedés, a világ túlnépesedése vagy a mélyszegénység mind ez idáig csak azért nem képezik kifejezett részét a felsorolásnak, mert ma érezhető közvetlen hatásai ezeknek még nem kritikusak, ugyanakkor az ezekre történő felkészülés kérdését nem szabad alábecsülni. Érdekes azt is látni, hogy a globális folyamatokra és a határokon átvívelő ellátási hálózatokra figyelemmel a nemzeti ellenálló képesség kérdése a jövőben lehetséges, hogy nem is igazán nemzeti, hanem a nemzetközi biztonsági rendszer egy sokszereplős rendszere lesz.

5. Összegzés

A nemzeti ellenálló képesség olyan követelményrendszer, amely messze túlmutat a klasszikus katonai biztonságon. A törvényben meghatározott alapkövetelményeknek megfelelően fejlesztett szakterületeken elért eredmények nemcsak az ország biztonságát erősítik, hanem az Európai Unió és a NATO kollektív biztonságának fokozásához is hozzájárulnak. A reziliencia azért válhatott napjaink slágertémájává, mert alapvetően a nemzeti szuverenitás erősítését szolgálja, ma még főként a nemzeti önerőre és hazai erőforrásokra támaszkodik, miközben határokon átnyúló biztonsági hatásokat is generál,

⁷⁰ Például Németországban: BROUWERS 2018; vagy Ausztriában: Bevoorratungsratgeber 2016.

amelyre a 21. századi biztonsági fenyegetések közepette nagyobb szükségünk van, mint eddig bármikor – és hosszabb távon is egyfajta motorja lehet a nemzetközi biztonsági együttműködésnek, akár tényleges katonai tevékenységek nélkül.

Irodalom- és forrásjegyzék

- BARTKOWSKI, Maciej (2015): *Nonviolent Civilian Defense to Counter Russian Hybrid Warfare*. Johns Hopkins University. Online: www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2018/12/GOV1501_WhitePaper_Bartkowski.pdf
- BASILAI, Mikheil (2012): *Volunteers and Cyber Security: Options for Georgia*. Cyber Security Bureau. Online: www.scribd.com/document/97418277/Volunteers-and-Cyber-Security-Options-for-Georgia-Mikheil-Basilai
- Bevorratungsratgeber. *Denk daran, schaff Vorrat an* (2016). Wien: Österreichischer Zivilschutzverband. Online: www.siz.cc/file/download/Zivilschutzverband_Bevorratung_V3_web.pdf
- BROUWERS, Klaus (2018): *Guide for Emergency Preparedness and Correct Action in Emergency Situations*. Bonn: Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe. Online: www.bbk.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/Mediathek/Publikationen/ratgeber-englisch-disasters-alarm.pdf?__blob=publicationFile&v=4
- CAVES, Ben et al. (2021): *Enhancing Defence's Contribution to Societal Resilience in the UK. Lessons from International Approaches*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. Online: www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1113-1.html
- Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (2018): *Resilience through Civil Preparedness*. Online: www.cimic-coe.org/resources/fact-sheets/factsheet-resilience-through-civil-preparedness.pdf
- DUNAI, Marton – IVANOVA, Polina (2022): Hungary Sends Foreign Minister to Moscow to Ask Russia for More Gas. *Financial Times*, 2022. július 21. Online: www.ft.com/content/bc68bae2-dbac-4e0c-a424-531258c094e6
- ETL Alex (2020): *A társadalmi ellenálló képesség szerepe a biztonság szavatolásában*. Székesfehérvár: Honvédség és Társadalom Baráti Kör. Online: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/reziliencia_e-book.pdf
- Európai Bizottság (2017): *Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Az ellenálló képesség stratégiai megközelítése az EU külső tevékenységeiben*. Brüsszel, 2017. június 7. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52017JC0021>
- FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál (2016): A különleges jogrendi szabályozás fejlődése és katonai védelmi vonatkozásai. In FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 275–313.
- FARKAS Ádám (2020): Egy lehetséges narratíva a védelem-szabályozási szemléletünk megújításához. In FARKAS Ádám – KELEMEN Roland (szerk.): *Székely és Kharübdisz között – Tanulmányok a különleges jogrend elméleti és pragmatikus kérdéseiről, valamint nemzetközi megoldásairól*. Budapest: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 347–380.
- FARKAS Ádám – SPITZER Jenő (2021): Az információs korszak és az állami reziliencia egyes kérdései. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 18.
- GARRAUD-MAYLAM, Joëlle (2021): *Enhancing The Resilience Of Allied Societies Through Civil Preparedness*. (Preliminary Draft General Report). NATO Parliamentary Assembly, Committee on the Civil Dimension of Security. Online: www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-04/011%20CDS%2021%20E-%20RESILIENCE%20THROUGH%20CIVIL%20PREPAREDNESS_0.pdf

- GILES, Keir (2016): *Russia's 'New' Tools for Confronting the West. Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power*. Chatham House. Online: www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf
- GILLI, Andrea – BECHIS, Francesco (2020): NATO and the 5G Challenge. *NATO Review*, 2020. szeptember 30. Online: www.nato.int/docu/review/articles/2020/09/30/nato-and-the-5g-challenge/index.html
- GYIMESI Gyula et al. (2008): Az integrált biztonsági szféra magyarországi megteremtésének lehetősége és feltételei. In TÁLAS Péter (szerk.): *Az integrált biztonsági szféra Magyarországi megteremtése felé*. Budapest: MTA Szociológiai Intézet, 162–198.
- JERMALAVIČIUS, Tomas – PARMAK, Merle (2018): Societal Resilience. A Basis for Whole-of-Society Approach to National Security. In STRINGER, Kevin D. – NAPIER, Glennis F. (szerk.): *Resistance Views: Essays on Unconventional Warfare and Small State Resistance*. Florida: JSOU Press, 23–46. Online: www.researchgate.net/publication/342946191_Societal_Resilience_A_Basis_for_Whole-of-Society_Approach_to_National_Security
- KÁDÁR Pál (2021): A pandémia kezelése mint a nemzeti ellenálló képesség „tesztje”. *Honvédségi Szemle*, 149(2), 3–13. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.2.1>
- KÁDÁR Pál (2022): A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolt irányítása és keretrendszere. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 12.
- KOMÓCSIN Sándor – SZABÓ Dániel (2022): Az új magyar–oroszlát vagy értelmetlen, vagy feszültségforrás lesz. *Economx*, 2022. július 22. Online: www.economx.hu/magyar-gazdasag/szijas-peter-moszkvai-ut-foldgaz-vasarlas.756585.html
- MOLNÁR Anna (2016): Az EU globális kül- és biztonságpolitikai stratégiája. *Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 9. Online: <https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svkk-elemzesek-2016-9-az-eu-globalis-strategiaja-molnar-a.original.pdf>
- NATO [é. n.]: *Resilience, Civil Preparedness and Article 3*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
- NATO (2016): *Commitment to Enhance Resilience. Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 July 2016*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm
- NATO (2022): *Madrid Summit Declaration. Issued by NATO Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm
- Norwegian Ministry of Defence – Norwegian Ministry of Justice and Public Security (2018): *Support and Cooperation. A Description of the Total Defence in Norway*. Online: www.regjeringen.no/contentassets/5a9bd774183b4d548e33da101e7f7d43/support-and-cooperation.pdf
- Reuters (2022): *Hungary in Talks with Russia about Buying More Gas*. Online: www.reuters.com/world/europe/hungary-talks-with-russia-about-buying-more-gas-2022-07-21/com
- ROLLINS, John (2008): *CRS Report for Congress. Fusion Centers. Issues and Options for Congress*. Federation of American Scientists. Online: www.fas.org/sgp/crs/intel/RL34070.pdf
- SIMICSKÓ István (2017): A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. *Hadtudomány*, 27(3–4), 5–18.
- SZAKALI Miklós – SZÜCS Endre (2017): Védelmi tervezési modellek kialakulása és fejlődése. *Hadmérnök*, 12(1), 24–40.
- THEAKSTON, Nick S. T. (2020): *Resilience in Finland: Lessons for NATO*. Rome: NATO Defense College, The College Series 7., 3–11.

- The Security Committee (2017): *Security Strategy for Society*. Government Resolution, 2017. november 2. Online: https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/04/YTS_2017_english.pdf
- TILL Szabolcs (2021): A Magyar Honvédség feladatrendszerének perspektivikus irányai a 2021–2030 időtávban, kapcsolódva a NATO új stratégiai koncepciójának víziójához. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 1, 4–26.
- TISZÓCZI Roland (2022): Hármaskörűsítés a világ élelmiszer-termelését. *Világgazdaság*, 2022. április 7. Online: www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2022/04/harmas-csapas-sujtja-a-vilag-elelmiszer-termeleseit
- United Nations (2022): *Global Impact of War in Ukraine: Energy Crisis*. Online: https://unctad.org/system/files/official-document/un-gerg-ukraine-brief-no-3_en.pdf
- U.S. Department of Justice – U.S. Department of Homeland Security (2006): *Fusion Center Guidelines. Developing and Sharing Information and Intelligence in a New Era*. Online: http://it.ojp.gov/documents/d/fusion_center_guidelines.pdf

Felhasznált jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
1999. évi I. törvény a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
2021. évi CXXI. törvény az egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról
2021. évi XCIII. törvény védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról
2022. évi VII. törvény az egyes törvényeknek a honvédelemmel, a gazdaságfejlesztéssel, valamint a kormányzati igazgatással összefüggő módosításáról
- 65/2013. (III. 8.) Korm. rendelet a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény végrehajtásáról
- 244/2022. (VII. 8.) Korm. rendelet az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv állományába tartozó szerződéses határőrszolgálatokra vonatkozó szabályokról
- 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 1163/2020. (IV.21.) Korm.határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról
- Az Európai Parlament és a Tanács 2021. február 12-i (EU) 2021/241. rendelete a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz létrehozásáról
- European Union Global Strategy (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Online: www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

NATO (2010): *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization. Adopted by Heads of State and Government in Lisbon 19th November 2010*. Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

NATO 2022 *Strategic Concept* (2022). Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

USA Patriot Act of 2001 (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001).